

БРИГАДА ЈЕ ПОШЛА НА СВОЈ БОРБЕНИ ПУТ

Прве борбе

После формирања 4. бригада је пребачена у рејон села: Врбоње, Ђурићи, Јамена и Дреновци.

Док су ту штаб бригаде и штабови батаљона радили на даљем организационом и војно-политичком сређивању бригаде, непријатељ је 13. октобра упутио из Гуње једну бојну 5. ловачке пуковније у правцу села Ђурићи и Дреновци, да одбаци јединице 4. бригаде од Брчког и пута Брчко — Жупања. Према овом путу 4. бригада је била оријентисана по наређењу 16. дивизије, која је припремала напад на Брчко. После краћег пушкарања са осигуравајућим деловима 1. батаљона, непријатељ је успео да уђе у Ђуриће и Дреновце. Сутрадан, 1. и 3. батаљон пошли су у противнапад и натерали непријатеља у бекство ка Гуњи и Брчком, наневши му при том губитке од 10 погинулих и већи број рањених. Заплењено је 5 пушака, 2 пушкомитраљеа, више од 1.000 метака и друга војничка опрема.

Осетивши наше јаче снаге око Гуње и Брчког, 1. бојна 8. ловачке пуковније, ојачана са нешто усташа, кренула је 18. октобра из Жупање према Брчком. Чим је добијено обавештење о покрету непријатеља, хитно су му у сусрет упућени 2. батаљон 4. бригаде и 3. батаљон 2. бригаде, која је ноћу 17/18. октобра пребачена из источне Босне у Срем. Због тога што су наше јединице маршевале са веће удаљености и кретале се расквашеним тереном, непријатељ је успео да пре њих

стигне у Посавеке Подгајце. Према плану штаба 2. и 4. бригаде до борбе је требало да дође у шуми северно од Подгајаца. Међутим, како је непријатељ раније стигао и приметио покрет наших јединица, одмах је приступио организовању одбране у самом селу. Наши батаљони прешли су у напад око 14,30 часова, преко потпуно откривеног земљишта. Да би нападнутима у Подгајцима олакшао извлачење, непријатељ је из Брчког упутио око 400 војника. Али, њих су убрзо напали 1. батаљон 4. бригаде и два батаљона 2. бригаде, који су хитали ка Подгајцима и приморали непријатеља да се, уз осетне губитке, повуче у Гуњу. Иако ова колона непријатеља није извршила задатак, она је везујући за себе два батаљона 2. бригаде олакшала одбрану Подгајаца. Но, и поред тога притисак наших снага био је све јачи, тако да непријатељ у току дана није могао продрети из Подгајаца у правцу Гуње, нити се вратити у Жупању. Тек по паду мрака, а уз снажну митраљеску и минобачачку ватру, непријатељ је успео да се пробије ка Гуњи и то: једном колоном цестом Подгајци — Гуња, а другом преко Рајевог Села.

Непријатељ је, према сопственом признању, имао 16 погинулих и 32 рањена војника и подофицира и 2 војника заробљена, а заплењено му је: 18 пушака, 8 аутомата, 1 митраљез, 2 пиштоља, више стотина метака и нешто опреме. Губици 4. бригаде били су 2 погинула и 9 рањених, а 2. бригаде 4 погинула и 28. рањених¹¹. У овој борби нарочито се истакла 1. чета 2. батаљона 4. бригаде са својим командиром.

Штаб 16. дивизије донео је одлуку да се ноћу 19/20. октобра нападне Брчко у коме су се налазили 5. и 6. ловачка пуковнија, 7. артиљеријски дивизион, 2. инжињеријски батаљон, домобрански батаљон „Брчко“, нешто усташа и Немаца. Пад Брчког имао би велики војни и политички значај, јер је то био још једини град у источној Босни, у који јединице НОВ нису продрле. Четврта и 2. бригада добиле су задатак

¹¹ Извештај бр. 13303 (бојна релација 3. ловачког здруга) упућен Министарству оружаних снага НДХ о борбама код села Ђурићи и Дреновци; ВИИ, бр. 12,1-4, к. 55.

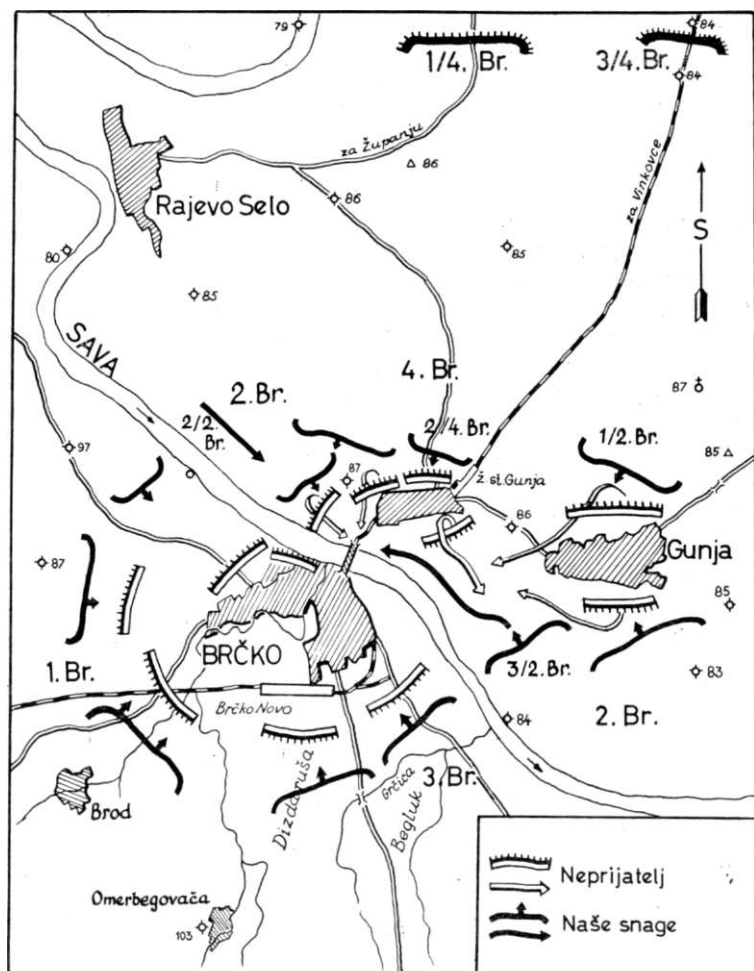
да заузму Гуњу, а затим: продуже наступање и поруше мост на Сави, пресеку комуникације Винковци — Брчко и Жупања — Брчко, спрече евентуални долазак појачања непријатељу и тако олакшају 1. и 3. бригади напад на Брчко.

Гуња (на левој обали Саве) и град Брчко (на десној обали) сачињавали су јединствено упориште. Гуњу су бранили 3. батаљон 5. пуковније, нешто усташа и милиције и људство оружане постаје — укупно око 500 људи. Све прилазе насељу непријатељ је посео и добро утврдио рововима, местимично бункерима, а поред железничке станице, у насељу је уредио за одбрану неколико већих зграда.

Штаб 4. бригаде планирао је да 1. и 3. батаљон поседну положаје у висини Посавских Подгајаца и тако спрече евентуалну интервенцију непријатеља са праваца Винковци и Жупања, а да 2. батаљон садејствује 2. војвођанској бригади у нападу на Гуњу. Следећи задатак је био рушење моста на Сави.

Реализујући овако постављен план, 1. и 3. батаљон су 19. октобра прекинули саобраћај на прузи Брчко — Винковци и приступили контроли просторије северно од Брчког. Други батаљон 4. бригаде и цела 2. бригада почели су напад на Гуњу 19. октобра, око 21 час; 2. батаљон 4. бригаде био је на правцу главног удара. Борбени поредак батаљона формиран је у захвату друма и железничке пруге, северно од упоришта.

Задатак је био да се муњевитим ударом савлада спољна одбрана, а затим по продору у насеље приступи ликвидацији отпорних тачака. Са запада, низводно — левом обалом Саве, наступао је 2. батаљон 2. бригаде, са задатком да чим пре избије до моста на Сави и спречи евентуално извлачење непријатеља у Брчко. Левим крилом свог борбеног поретка 2. батаљон садејствоваће са 2. батаљоном 4. бригаде у нападу на Гуњу. Трећем батаљону 2. бригаде је наређено да наступа узводно — левом обалом Саве — с тежњом да што пре успостави додир са снагама 2. батаљона 2. бригаде и заједно онемогуће извлачење непријатеља из Гуње у Брчко. Десним крилом батаљон ће садејствовати са 2. батаљоном 4. бригаде.

Напад на Брчко и Гуњу 19/20. 10. 1943. године

У плану напада посебно се инсистирало на тајности припрема и брзини акције. Међутим, непријатељско обезбеђење, истурено источно од Гуње, открило је покрет 3. батаљона 2. бригаде, а тиме и намеру за напад на Гуњу. Непријатељ је одмах реаговао: посео је фор-

тификацијски уређене положаје и тако осујетио брз продор снага 2. бригаде ка мосту на Сави. Али и поред тога, напад напхих снага био је незадржив, па се непријатељ морао набрзину извући у Брчко, остављајући већи број мртвих и рањених.

По извлачењу непријатеља у Брчко и паду Гуње¹², наше снаге приступиле су даљем извршењу задатка: 2. батаљон 2. бригаде упућен је да затвори правац од Врбање, где је примећена концентрација јединица 1. козачке коњичке дивизије, а 2. батаљон 4. бригаде и 3. батаљон 2. бригаде наставили су борбу за мост на Сави, који је непријатељ упорно бранио из ровова и неколико бункера, а уз подршку артиљерије и минобацача из Брчког (у граду је био један дивизион, а 4. и 2. бригаду тукла је само једна батерија). По сванућу ступило је у дејство и неколико авиона. Међутим, упркос упорној одбрани и жестокој ватри, наше јединице су успеле да у незадрживом јуришу, под заштитом пушкотраљеске ватре и уз употребу ручних бомби, заузму и последње прилазе мосту, па је непријатељ 20. октобра, нешто после 8 часова, у паници побегао у Брчко. Том приликом заробљена су 4 непријатељска војника и заплењени: митраљез, пушкотраљез, 3 пушке, преко 2.000 метака и нешто опреме.

Кад су 2. батаљон 4. бригаде и 3. батаљон 2. бригаде избили на мост, минерска група кренула је на задатак. Због снажне и прецизне митраљеске ватре са десне обале Саве она није могла доспети на цен-

¹² О овим борбама у извештају 4. оружничке пуковније, пише: „19. X 1943. око 21.00 сати, јака скупина партизана напала је са свих страна село Гуњу. Наша посада и оружници примили су борбу, али пред јачим непријатељем повукли су се у Брчко. Заповедник оружничке постаје наредник Гашпаровић и 3 оружника су погинули, 1 оружник рањен, а 2 нестала. Губици домобрана и партизана нису познати.

Заповједник-пуковник
Анте Ђирић”.

Извештај оп. бр. 11303, тајно, од 26. 1. 1944, скперативног одјела главног стожера оружаних снага НДХ; бојна релација за октобар 1943. о губицима на Подгтјце и Гуњу; ВИИ, бр. рег. 11/1, к. 55.

трални део моста, већ је минирала лук над левом обалом и тако, ипак, прекинула везу Гуња—Брчко. Како у међувремену 1. и 3. бригада нису успеле да ослободе Брчко, и с обзиром на то што је из Срема наступала 1. козачка коњичка дивизија, 4. и 2. бригада морале су да напусте заузете положаје и да се 21. октобра оријентишу према Босутским шумама. Тада је непријатељ довео јаче снаге у Брчко, а затим приступио оправци и делимично порушеног моста. Истовремено, непријатељ је успео да дефинитивно онемогући продор 1. и 3. бригаде у Брчко.

Према нашим подацима непријатељу су у току ове борбе нанесени губици од 21 погинулог, 30 рањених и 4 заробљена, а заплећени су: митраљез, 3 пушкомизраљеза, 40 пушака, 100 артиљеријских граната, више хиљада пушчаних метака и нешто војне опреме. Четврта бригада имала је само 7 рањених.¹³

Прве борбе 4. војвођанске бригаде очеличиле су њене борце и омогућиле бригади да дође до оружја, муниције и друге најнужније опреме, што је омогућило да се наоружају и „беспушкари“ (они који нису имали оружја). Међутим, у првим борбама испојиле су се и извесне слабости, као на пример то што се није постигло изненађење приликом напада на Гуњу и недовољна упорност 1. батаљона. Уочене слабости послужиле су као искуство и поука.

Прве борбе 4. бригаде, у којима је нанела осетне губитке непријатељу, уз минималне жртве, снажно су одјекнуле код народа Срема, који је своје одушевљење показао шаљући још масовније своје најбоље синове у редове НОВЈ.

Прелаз у источну Босну и борбе на десној обали Саве

После неуспеле офанзиве на Фрушку гору, непријатељ је приступио прегруписивању снага ка југозападном Срему, с циљем да опколи Босутске шуме и у њима уништи партизанске снаге Срема. Јединице

¹³ ВИИ, бр. рег. 11/1, к. 55; Периша Грујић „Шеснаеста војвођанска дивизија“, стр. 57–65, ВИЗ 1959.

1. козачке коњчке дивизије и делови 173. немачке резервне дивизије отпочеле су 21. октобра у 5 часова офанзиву на Босутске шуме. На левој обали реке Босут и на прузи Београд—Загреб непријатељ је оставио јака обезбеђења, желећи тако да онемогући пробој и извлачење наших снага у Фрушку гору.

У Босутским шумама су се уочи напада налазили: Главни штаб Војводине, 2. и 4. војвођанска бригада, 2. сремски одред и делови 1. батаљона 1. сремског одреда.

После неуспелог напада наших јединица на Брчко и све јачег притиска непријатеља на југозападни Срем, Главни штаб Војводине благовремено је наредио 2. и 4. бригади, као и штабу 2. сремског одреда, да се оријентишу према правцима одакле се очекивао непријатељски напад.

Напад је отпочео из пет праваца: први у захвату пруге Винковци—Брчко; други Жупања—Бошњаци; трећи Шид—Батровци; четврти Кузмин—Моровић и пети село Босут—Сремска Рача—Јамена.

Захваљујући благовременој и правилној процени ситуације, све наше јединице нашле су се 21. октобра на својим положајима, чиме је непријатељу спречен изненадни напад и брз продор у Босутске шуме. У току првог дана напада једна непријатељска колона (најмање чета — са ојачањима око 150 људи) која се сукобила са деловима 2. и 4. бригаде у шуми Добриње (код тзв. Филипова пута), имала је преко 50 мртвих и рањених и 10 заробљених, а наши борци су запленили: 4 митраљеза, 10 пушака, 2 аутомата, 30 коња, преко 2.000 метака и другу војну опрему. Једна чета 2. сремског одреда сачекала је у заседи колону козака (око 150 људи) између села Вашица и Илинци и нанела јој губитке од преко 50 погинулих и рањених. Сличних успеха је било и на другим правцима.

Међутим, притисак пешадије и коњице непријатеља, подржаних једним дивизионом артиљерије и са око 10 тенкова, био је све јачи, па је штаб 16. дивизије (налазио се код Брезовог Поља) наредио 2. и 4. бригади да се, пред несразмерно јачим непријатељем,

у току ноћи 21/22. октобра пребаце преко Саве у источну Босну.

За прелаз преко Саве штаб 4. бригаде могао је само да искористи једну дереглију и нешто чамаца од којих је већина била потопљена у врбацама — да их патролни бродови непријатеља не би открили и уништили. Место пребацивања је одабрано у близини села Јамена. Обезбеђење прелаза вршио је 1. батаљон 4. бригаде, јер је најбоље познавао терен (дошао је из 2. сремског одреда). Положај је посео западно од села Јамена, а задатак му је био да спречи напад непријатеља од Гуње.

По паду мрака батаљони су кренули ка месту прелаза. Командант 4. бригаде Марко Милановић руководио је лично пребацивањем. Како је која колона стизала тако се укрцавала у чамце и дереглију и пребацивала на супротну обалу. Пребацивање је отпочело 21. октобра око 19 часова и до сванућа се цела 4. бригада нашла на босанској страни. Поред 4. бригаде у Босну се пребацила и 2. бригада, а у Срему су остали 1. и 2. сремски одред.

Непријатељ, видевши да је и овога пута претрпео неуспех, зверски је насрнуо на народ овог дела Срема; уследили су масовно убијање, клање, пљачка, паљевине, силовања и хапшења. Нарочито је страдала Јамена — спаљена је до последње куће, а становници масовно поубијани.¹⁴

После преласка Саве сва три батаљона 4. бригаде распоређени су на сектору села Бршани—Брезово Поље, где је бригада, заједно са снагама 16. дивизије, водила одбрамбене борбе, настојећи да омете пребацивање непријатеља преко Саве и спречи, одбраном на узастопним положајима, његов брз продор ка Бијељини — односно на Мајевицу, а тиме омогући евакуацију болнице из Семберије за Мајевицу.¹⁵ Најтежу

¹⁴ ВИИ, рег. бр. 11/1, к. 55.

¹⁵ У селима Црњелово, Бродац, Свињаревац и још неким налазили су се на опоравку покретни рањеници и болесници из 1. и 2. пролетерске и 3. ударне дивизије. Ту су упућени после 5. офанзиве. У Трнову је била болница непокретних рањеника.

борбу је водио 1. батаљон у рејону Брезовог Поља са групом непријатељских тенкова који су се пробили од правца Брчко. Том приликом нарочито су се истакли заменик команданта 1. батаљона Стеван Свилокос и група бораца, који су, и поред тога што се главнина батаљона повукла, остали на положају и зауставили продор тенкова, ручним бомбама и пушкомитраљезима, а после краће борбе приморали их на повлачење. У то време 2. бригада је посела положаје према Брчком, а 1. и 2. батаљон 4. бригаде померени су на леву обалу Дрине — североисточно од Бијељине док је 3. батаљон ушао у Бијељину. Оваквим маневром 16. дивизије омогућена је евакуација болнице и спречен продор непријатеља у Семберију.¹⁶

Главне снаге 13. СС дивизије пребациле су се преко Саве у Брчко, а мање чамцима код Јамене. Први пук ове дивизије надирао је кроз Семберију, а 2. пук путем Брчко—Тузла.

Првих дана новембра, на новој просторији и новим положајима 4. бригада је појачала рад на политичком и културно-забавном пољу. Посебно треба подвући приредбе и предавања поводом 26. годишњице велике октобарске револуције. Тако је, 7. новембра, 1. батаљон дао приредбу за народ села Јање, на којој се нашло преко 250 грађана, а 3. батаљон је присуствовао прослави у Бијељини, док је 2. батаљон дао приредбу и одржао предавања у селима Међаши и Балатун.

Преласком бригаде у Босну дошло је до извесних кадровских измена. Са политичког курса, који је одржан при Главном штабу Војводине, дошао је већи број другова и другарица, који су раепоређени на дужности политичких комесара и заменика политичких комесара чета и водних делегата. Затим су уследиле још

Сећање учесника: Стевана Свилокоса, Вранка Бранковића, Ђорђа Живковића, Новака Петровића, Јелице Ковачевић Радованов, Богдана Вујошевића, Марка Вранешевића и других.

неке переоналне промене које је извео штаб 16. дивизије у договору са штабом 4. бригаде: заменик команданта 4. бригаде Душан Вукасовић Диоген, постављен је на место команданта 3. војвођанске бригаде, за начелника штаба Светислав Тодоровић Цвиша, а за референта санитета Роса Дмитровић. За команданта 1. батаљона дошао је Шпиро Лагатор, а за политичког комесара Есад Церић, кога је после краћег времена, због одласка на нову дужност, заменио Живко Мали. За заменика политичког комесара 1. батаљона 4. бригаде постављен је Милован Јегдић Мрдо.

Ове измене уследиле су због пропуста у борбама код Посавских Цодгајаца и Брезовог Поља.

Чишћење подручја Мајевице

Део источне Босне који се простире на исток до Дрине, на запад до реке Тиње, на север до Саве обухватајући Семберију, а на југ до друма Симин Хан—Цапарде—Зворник, назива се подручје Мајевице.

С обзиром на географски положај, добре везе са Сремом, Мачвом, тузланским басеном, Озреном и Требавом подручје Мајевице било је врло важно за окупатора. Још већи значај имало је за НОВ, јер је економски богато, веома погодно за борбу, згодно за прихват нових бораца из Војводине и Мачве, а с обзиром на то да је многољудно омогућавало је већи прилив нових бораца у НОВЈ. Ово подручје је зато и било у току народноослободилачког рата војна и економска база јединица НОВ — у овом делу наше земље — са које су се њихова дејства могла преносити на Срем и друге суседне крајеве.

У јееен 1943. године на Мајевици су дејствовали Мајевички партизански одред и 16. војвођанска дивизија. Ту се налазило и неколико четничких јединица (под командом Радивоја Керовића, Милоша Ерђовића, Стеве Дамјановића Леке и других, које су тесно сарађивале са окупатором и усташама), као и друге квис-

линшке војне формације: милиција, легија и зелени кадар.¹⁷

Када су 10. новембра немачке снаге продрле у Тузлу, која се 29 дана налазила у рукама НОВ, дошло је до појачане активности и четничких и зеленокадровских јединица. Док су пролетаријат тузланског басена и грађани Тузле мајеовно ступали у НОВ, дотле су групе заведених сељака Мајевице остале верне окупатору, па су се морале ангажовати јакe снаге за обезбеђење слободне територије од њихових упада.

У оваквој ситуацији штаб 16. војвођанске дивизије одлучио је да приступи чишћењу Мајевице. Четвртој бригади додељен је југоисточни део Мајевице. Она је одмах приступила извиђању и прикупљању података о распореду и јачини непријатеља. Убрзо се могло закључити да се на сектору села: Локањ, Бошковићи, Драјево и Видовићи налази четнички „корпус“ под командом Стеве Дамјановића, званог „капетан Лека“, јачине 200 до 300 четника, наоружаних пушкама и са неколико пушкомитраљеза. Поред овог, сва муслиманска села од Шепка до Зворника и Сапне имала су наоружане јединице — посаде, сврстане у формације зе-

¹⁷ Првих дана окупације у већем броју муслиманских и хрватских села у Босни формиране су наоружане групе за непосредно обезбеђење села и назване милиција. У хрватским селима тај назив је задржан све до краја рата, док је код Муслимана у већини промењен, с тим што је, понегде, у народу задржан тај назив до краја рата.

Када је Хаџи Ефендија из Тузле образовао домобранску добровољачку пуковнију, којој је он био командант, народ ју је назвао легија, и то име је задржала све до пада Тузле 1943. године, када је практично та пуковнија разбијена, као војна организација. Но, понегде је и после у народу задржан назив легија — нарочито у околини Кладња и долини Спрече. Пуковнија је покривала територију Мајевице, Требаве и Посавине, односно простор између река Саве, Босне и Дрине — па до Коњуха. Ова полувојна организација имала је водове и сатније по регионима, а старешине су биле у највише случајева резервни официри и подофицири.

У јесен 1943. Заим Прчић, професор из Зворника, основао је нову војну организацију под називом „Босански планинци“, коју је народ звао „зелени кадар“. У ову формацију ушли су заведени Муслимани са Мајевице, Требаве и Посавине.

леног кадра. Њихова укупна јачина кретала се 400 до 500 наоружаних људи. Најјача посада била је у Козлуку, више од 100 зеленокадроваца и оружничка постаја (жандармеријска станица). На овом подручју тесно су сарађивали четници и зелени кадар, а и једни и други са непријатељским формацијама на десној обали Дрине.

Разбијањем ових четничких и зеленокадровских формација и ликвидирањем њихових упоришта, желео се проширити слободна територија, примити у своје редове све оне који то желе, формирати НО одбори у местима у којима их није било и доћи до што веће количине оружја, муниције одеће и обуће.

Са просторије Д. Трнова — Д. Пилице — Г. Крчине отпочело је 11. новембра наступање 4. бригаде у две колоне: десна (2. батаљон) правцем: Г. Локањ — Јесеница — Козлук; лева (1. батаљон без 3. чете која је остала у селу Тавна за обезбеђење болнице 16. дивизије и непокретних рањеника-пролетера које нису нашли и поклали есесовци) кренула је правцем: Браћево — Шепак — Песка — Трновица — Скочић — Козлук. Трећи батаљон, као резерва бригаде, заједно са штабом бригаде, бригадним санитетом и комором упутио се између 2. и 1. батаљона. Ближи задатак бригаде предвиђао је да се овлада упориштем Козлук и селима око њега, а следећи да се очисти долина речице Сапне и обезбеди од Зворника.

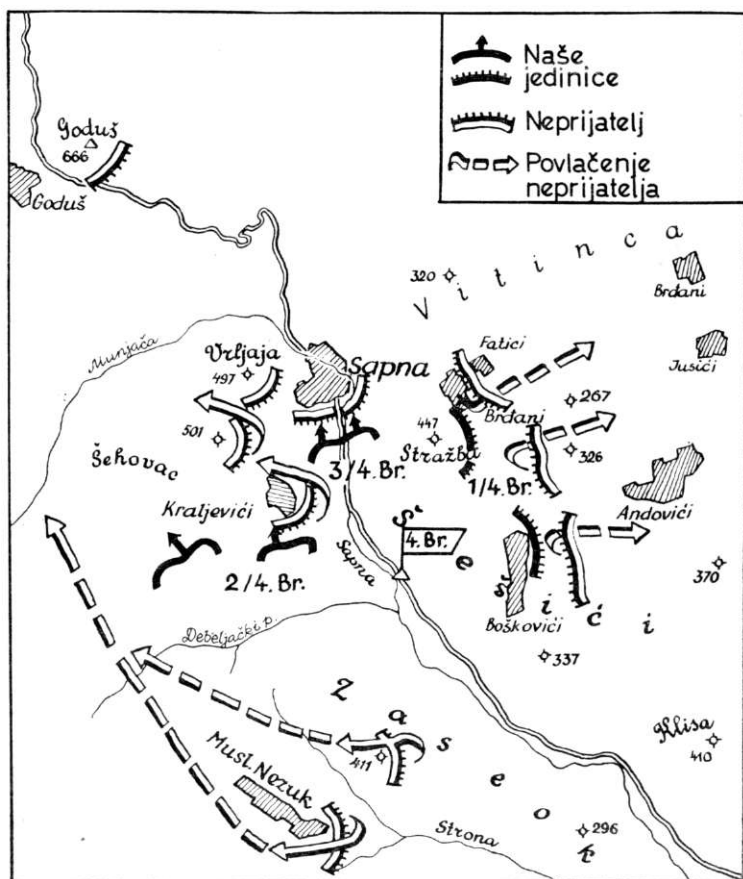
Око 10 часова почело је пушкарање код 2. батаљона, које се убрзо пренело и на 1. батаљон. Зеленокадровци из села Шепак сачекали су 1. батаљон ватром из бункера и ровова. Кад су позвани на преговоре и предају оружја, одбили су. Наш 1. батаљон је затим, не осврћући се на њихову појачану ватру, заобишао село и почео опкољавање непријатеља. После краће борбе, зеленокадровци су се разбежали. Заробљено је двадесетак људи. Кад су им одузете пушке и пушкотмитраљез, пуштени су кућама. Остатак је успео да се дочепа чамаца на Дрини и под заштитом ватре љотићеваца, недићеваца и четника са друге стране, да се пребаци на десну обалу. Наши стрелци су том прили-

ком погодили неколико чамаца, који су се преврнули, па се већи број оних који су били у њима подавио.

Пред 2. батаљоном четници су се у бекству повлачили са зеленим кадром преко Козлука за Сапну и Зворник. Успут је батаљон запленио нешто оружја и муниције. Посада у Козлуку дала је јак и организован отпор, али је, захваљујући првенствено добром садејству 2. и 1. батаљона и руковођењу штаба бригаде, отпор сломљен 11. новембра око 20 часова. Већи део посаде успео је да побегне у Зворник или преко Дрине. док су остали заробљени. Овде је заплењено доста муниције и бомби, нешто пушака и 1 пушкомитраљез.

У току 12. новембра настављено је чишћење околнине Козлука и извршено регруписавање снага, тако да се 13. ујутро, 1. батаљон нашао на десном крилу, са задатком да чисти терен на правцу: Козлук — Јушићи — Бошковићи — Витиница. Трећи батаљон, са којим се кретао штаб 4. бригаде, чистио је терен у захвату пута Ковци — Сапна, односно долину Сапне, а 2. батаљон се кретао на левом крилу правцем: Скочић-Кула — Дуги Дио — Незук — Краљевићи (села око пута Зворник — Сапна).

На свом правцу 2. батаљон је имао пред собом припаднике зеленог кадра из долине Спрече као и оне који су побегли испред 4. бригаде, па је био приморан да пређе у одбрану на широком фронту. Трећи батаљон је успешно потискивао непријатеља до Сапне, али је ту наишао на јак и организован отпор, нарочито са виса Врљаја (к. 497). У то време 1. батаљон, наступајући двома колонама у правцу села Витинице, налетео је изненада код села Бошковићи на три веће непријатељске колоне: од Пећине (к. 540), села Ковачића и Ромића. Штаб батаљона је мислио да су то јединице 2. војвођанске бригаде, па је одмах упутио патроле ради везе. Када су се патроле примакле, започело је пушкарање, те је штаб батаљона схватио да се непријатељ прикупио у шумовитом пределу Оштри врх — шума Кошарлија, а да му је циљ да концентричним ударима набаци 4. бригаду у долину Сапне и ту је уништи.

Борба на Сепни 13. 11. 1943. године

О појави непријатеља и његовој јачини штаб 1. батаљона је одмах известио штаб 4. бригаде и на брзину приступио поседању положаја за одбрану на линији Бошковићи — Стражба (к. 447). У исто време борба код 2. и 3. батаљона све се више распламсавала. Око 15 часова 4. бригада је опкољена. У оваквој ситуацији штаб бригаде је наредио 1. батаљону да по сваку

цену одбије напад непријатеља и спречи му продор у борбени распоред бригаде. Због врло тешког положаја 1. батаљона, а и бригаде, сви чланови штаба 1. батаљона и команде чета нашли су се у стрељачком строју. Борба се убрзо претворила у судар на живот и смрт. Ни снажна ватра пушака и пушкомитраљеза, ни ручне бомбе, ни јуриши преко 400 четника и зеленокадроваца, нису поколебали 130 бораца 1. батаљона. Одбијено је неколико јуриша, а када се у стрељачком строју нашао и заменик комесара бригаде, охрабрени борци, уз сложне и громке повике „напред!“... јуриш... „ура!“, брзу палбу целокупног оружја, прасак ручних бомби и јаук непријатељских рањеника, натерали су непријатеља на безглаво повлачење ка Кошарлији, остављајући за собом своје рањенике. За време овог противнапада дошло је до борбе и у селима Витинице и Бошковићи; том приликом је запаљено неколико кућа, па се пожар убрзо проширио на оба села.

У овој борби из 1. батаљона посебно су се истакли: Стеван Нићифоровић, Есад Церић, Паја Бадањац, Катица Добрић Кајка и курир Душко, а код 3. батаљона, при заузимању села Сапна, заменик команданта Славко Милутиновић са групом бораца.

После разбијања непријатеља на правцу 1. батаљона и пожара у Витиници, почело је повлачење непријатеља и испред 2. и 3. батаљона.

Победом у долини Сапне, 4. бригада је потпуно извршила постављени задатак. Непријатељ је претрпео тежак пораз: имао је преко 40 погинулих и око 70 рањених, а заплењено му је: преко 100 пушака, 4 пушкомитраљеза, више хиљада пушчаних метака и много војне опреме. Бригада је имала 7 погинулих и 17 рањених.

У долини Сапне погинули су: Никола Батајић, Живко Ердељак, Љубомир Михаиловић, Стева Настић, Арса и Стева Нићифоровић (за седмог се није могло до сада установити име).

Из долине Сапне, бригада се одмах пребацила на сектор села: Растошница — Прибој — Чаклавица, одакле је требало да приступи чишћењу планине Мајевице

и села Пожарнице од четника, а потом да избије у долину Спрече.

Петнаестог новембра у селу Растошница одржано је саветовање штаба 4. бригаде са штабовима батаљона, коме је присуствовао и командант 16. дивизије Данило Лекић. На саветовању су анализирани борбе у протеклим данима. Том приликом је командант дивизије похвалио 4. бригаду за успех и храброст код Сапне, а штаб бригаде 1. и 2. батаљон.

После саветовања 4. бригада је запосела просторију Прибој — Тобут са које су се четници повукли скоро без борбе. Четничка активност се тада свела, углавном, на постављање заседа заосталим борцима из колоне, куририма, рањеницима и интендантима док су скупљали храну.

Бригада је одмах приступила прикупљању података о распореду и јачини четника на сектору Пожарнице (јер су се готово сви мајевички четници у то време тамо прикупили) и настојала да придобије села око Теочака за НОБ.¹⁸

Разоружавање зеленокадроваца у Теочаку

Теочак, једно од већих муслиманских села на Мајевци, налази се на путу Сухо Поље — Прибој, а у близини пута Зворник — Лопаре. Лежи на уздигнутој заравни и доминира свим суседним селима. Својом величином, географским положајем и као општинско седиште, Теочак је био ослонац свим суседним муслиманским селима, изложеним честим нападима четника, посебно пре њиховог споразума о сарадњи са усташама. Под оружјем је било више стотина људи наоружаних, углавном, старим пушкама разних модела. Ово људство је припадало оружаним снагама НДХ, под именом легија, а командант је био усташки крволок Дедић (име непознато), наредник бивше југословенске војске.

¹⁸ О борбама на десној обали Саве податке дали: Стеван Свилокос, Богдан Вујошевић, Бранко Бранковић, Јелица Ковачевић, Милован Јегдић и други.

Долазак 4. бригаде на сектор Прибој — Тобут, почачао је активност усташких елемената на мобилисању муслиманских маса против НОВ, позивајући их да приступе новооснованој организацији зелени кадар. Како је штаб 4. бригаде дознао да Дедићеви легионари не нападају српска села и снаге НОВ, као и да међу њима има доста симпатизера НОП, одлучио је да ликвидира Дедића. Овај задатак је извршила група бораца 4. бригаде. Одмах затим приступило се преговорима са утицајнијим људима из Теочака о њиховом учешћу у НОБ. На првом састанку постигнут је споразум о њиховој сарадњи са партизанским снагама и формирању НО одбора, па су командант бригаде Милановић и заменик политичког комесара Богдан Вутошевић отишли у село и присуствовали избору првог НОО, чији је први председник био хоџа из Теочака.

Следећег дана у село је упућен Есад Церић, комесар 1. батаљона, који је народу говорио о спољној и унутрашњој ситуацији, а посебно о четницима и зеленом кадру као непријатељима НОБ. Затим је формирана муслиманска теренска чета. Ово је била прва партизанска јединица у овим муслиманским селима. Чета је имала задатак да се бори против четника, усташа и Немаца. Међутим, убрзо су сви припадници чете, а са њима 30 младића који су ступили у 4. бригаду, побегли у зелени кадар. Тада је штаб 4. бригаде наредио 1. батаљону да опколи село, позове одбор и затражи предају целокупног наоружања које се налазило у селима Теочаку, Крстацу и Сњијежници, а уколико не пристану, већ отворе ватру на батаљон, наређено је да се путем разоружају.

На састанку коме су присуствовали председник НОО Теочак и одборници — без двојице који су побегли у Прњавор или Тузлу — командант 1. батаљона Шпиро Лагатор и комесар Есад Церић захтевали су да се оружје преда до 18 часова. Одборници су одговорили да им је оружје неопходно за борбу против четника, а да на партизане неће пуцати. Кад им је речено да четници више не нападају усташе и остале квислинге, него са њима сарађују у борби против партизана, нису

имали куд, него еу оружје 20. новембра до 10 часова предали 1. батаљону. Одузето је 206 пушака, 2 пушко-митраљеза, више хиљада метака, неколико стотина бомби, десетак пиштоља и велики број ловачких пушака, „штуцова" и кремењача. Извршена је и конфискација целокупне покретне имовине двојице трговаца, главних организатора бекства теренске чете у зелени кадар, а који су на време побегли у Прњавор.¹⁹

Заплећеним оружјем решено је питање наоружања и последњег борца у бригади. Створена је чак и мала резерва, која је код 1. батаљона износила преко 50 пушака, што је добродошло приликом доласка у бригаду нових добровољаца из Срема.

Чишћење Пожарнице

Село Пожарница се налази на југозападном делу планине Мајевице, а састоји се од групе заселака насељених српским живљем. У Пожарници је било више од 300 четника које су Немци снабдели пешадијским оружјем и муницијом. Четници су ископали ровове и изградили бункере на свим важнијим правцима. Најјаче упориште Пожарнице било је на Бусији (т. 847). Оно је, ослономцем на непријатељску посаду у Горњој Тузли и Симин-Хану, служило као истурено обезбеђење гарнизона Тузла.

Заповешћу штаба 16. дивизије 4. бригада је добила задатак да у садејству са 2. бригадом, у зору 25. новембра, разбије четнике Пожарнице, што пре избије на пут Тузла — Зворник и онеспособи га за саобраћај (рушећи велики број дрвених мостића, обарањем дрвећа крај пута и прекопавањем коловоза), а потом да се оријентише на разбијање и уништење непријатељских посада у долини реке Спрече — од Бабине Луке до Калесије.

План напада био је следећи: 24. новембра, по паду мрака, кренуће 4. бригада у три колоне: 1. батаљон, као

¹⁹ ВИИ, рег. 1/1-5, 1943. и изјаве другова наведених у но-
тици 18.

деснокрилна колона, нападаће правцем: Зло Село — Цвиљевина — Гајеви, са задатком да у садејству са 4. батаљоном 2. бригаде — који напада десно од њега — овлада селима: Куковина, Ђурђевићи, Гајеви, а затим избије на пут код засеока Тукати; 2. батаљон, са штабом бригаде, као средња колона, напашће истурено упориште Бусије, а потом ће наступати правцем: Колимор — Потраш — Пуљков До — Дренов До, са задатком да делом снага изврши обезбеђење од правца Храсне и Бабине Луке, а другим делом избије на пут код села Мравници и успостави везу са 2. батаљоном 2. бригаде (код цркве у Пожарници), те тако спречи извлачење четника јужније од пута; 3. батаљон наступаће правцем: Бусија — Сељубље — Храсно.

Све јединице су на време и према предвиђеном плану отпочеле са чишћењем терена: 2. батаљон 2. бригаде је благовремено избио на пут источније од Симин-Хана и на тај начин спречио извлачење четника у правцу Тузле; 3. батаљон 4. бригаде, услед чарки са зеленим кадром од правца Сељубље, није на време избио на одређену линију, а кад су 1. и 2. батаљон и два батаљона 2. бригаде прешли у напад, четницима, који су пружали отпор на свакој коси и у сваком засеоку, пошло је за руком да се повуку на југ. Тако план напада није у потпуности успео, а приликом његовог извршења испољило се више недостатака, као што су: закашњавање у поседању одређених положаја, недовољно садејство међу јединицама и слабо одржавање везе. Због тога није дошло до пуног изражаја садејство између 2. и 4. бригаде, што је битно умањило ефикасност напада.

Четници су 26. новембра, уз помоћ 2 чете Немаца и 3 тенка, а уз подршку 1 батерије, напали делове 2. бригаде и успели овладати делом Пожарнице, али су се убрзо, под притиском 2. и 4. бригаде, повукли у правцу Симин-Хана и Тузле.

У овим борбама непријатељ је изгубио територију, али је претрпео минималне губитке. У ослобођеним селима нађено је нешто оружја, муниције и веће количине соли која је одмах пребачена на слободну територију.

торију Мајевице. Бригада је имала три погинула (Вера Кузмановић, Сава Миланковић и Никола Николић) и 5 рањених.²⁰

Још у току чишћења терена око Бусеиња и Пожарнице, штаб 4. бригаде је добио задатак да дигне у ваздух мост на Дрини код Зворника. Циљ овог рушења је био да се непријатељу, који је отпочињао шесту офанзиву на просторији источне Босне, онемогући брз продор из Мачве и успори концентрација његових снага у рејону Тузле. За извршење овог задатка штаб 4. бригаде је одредио групу од 7 одважних бораца из 3. батаљона. Вођа групе био је Славко Милутиновић, заменик команданта 3. батаљона, искусни ратник и руководилац. Група је у штабу бригаде добила експлозив, одредила марш-руту и развила начин приласка мосту и рушења. Пошто је добила упутства и од команданта бригаде, група је кренула 8. новембра.

Терен којим се група кретапа контролисали су четници и зеленокадровци. Но, она је, ипак, уз потребну предострожност прешла добар део пута, крећући се по снегу и великој хладноћи. Преморена и промрзла група се зауставила у близини села Витиница ради краћег одмора. Убрзо се из првих сеоских кућа упутио групи сељак средњих година, без оружја, а ничим није одавао сумњива човека. На питање вође групе где бисмо се могли мало одморити и наћи водича, сељак (Шериф Османовић) спремно је одговарао. У шумарку изнад села група је остала до пада мрака, када ју је исти овај сељак одвео до куће трговца Хамида Пољаковића у којој су били добро примљени. С обзиром на то да је у току ноћи могла налетети на неку патролу зеленокадроваца и тако открити свој задатак, група је одлучила да преноћи у кући.

Међутим, „предусретљиви“ Османовић, један од руководилаца зеленокадроваца, негде после пола ноћи, са Нуријом Махмутовићем и око 20 наоружаних људи, у највећој тишини, упао је у зграду у којој су се одмарали партизани. Нико од другова није успео да употреби оружје сем Славка Милутиновића, који је

²⁰ ВИИ, бр. рег. 6-1, к. 966.

отворио ватру из пиштоља и успео да рани три зеленокадровца. Савладани партизани су повезани и после мучења одведени у шуму Дубрава, северозападно од Витинице, где су побијени и бачени у провалију.

Пошто се група није враћала, штаб 4. бригаде је закључио да јој се нешто десило, па је упутио 3. батаљон правцем којим се и група кретала. Батаљон је стигао у Витиницу и испитивањем мештана сазнао истину.²¹ Тада је штаб 4. бригаде одлучио да рушење моста у Зворнику повери 2. батаљону. Правац кретања батаљона је био: Међеђа — Баљковица — Кротовница — Саханићи — Глумина, с тим да избије на обалу Дрине северно од Зворника, одакле ће се узводно (левом обалом) привући до моста. Правац извлачења батаљона ишао је истом марш-рутом. Како бригада није имала довољно експлозива, наређено је 2. батаљону да се повеже са Бирчанском бригадом и од ње узме остатак потребног експлозива. Али, с обзиром на то да штаб батаљона није успео да успостави везу са Бирчанском бригадом (која се налазила у Бирчу), донео је одлуку да изврши минирање само са експлозивом којим је располагао, претпостављајући да ће га, ипак, бити довољно. Крећући се ноћу и избегавајући насељена места батаљон је стигао на око 2 км северно од Зворника. Одавде су групе, одређене још пре поласка, пошле на задатак: прва са замеником команданта батаљона поставила је заседу на улазу у Зворник, са правца села Козлук. Ова група је имала задатак да, ако непријатељ открије групу за рушење моста, пређе у демонстративни напад на Зворник, привуче непријатеља на себе и на тај начин омогући извршење задатка и извлачење групе за рушење; друга група је постављена у заседу на Пашином брду (к. 145), са задатком да спречи сваку интервенцију од Сапне; трећа група, коју је предводио командир чете Угљеша По-

²¹ Аутор је ово навео на основу изјаве групе мештана из Витинице; архива Општинских одбора удружења Савеза бораца Зворник; изјаве Петровић Новака Маре, заменика комесара 3. батаљона, који је са батаљоном пронашао убитене другове и сахранио их и тада дознао ко је учествовао у убиству.

повић Лотар, имала је задатак да се нечујно привуче мосту, постави експлозив на најпогоднијем месту, минира мост и одмах се повуче у полазни рејон; четврта група остала је као резерва у рејону к. 379 са задатком да прихвати све групе приликом њиховог повлачења.

Група за рушење је неометано минирала мост, а затим се, као и остале групе, повукла по плану. Непријатељ, из Зворника и суседних места, реаговао је тек кад је чуо експлозију; наиме отворио је ватру на све стране. На жалост, мост је био само онеспособљен за прелаз моторних возила.²²

Пало је упориште Прњавор

Село Прњавор на путу Тузла — Зворник непријатељ је утврдио рововима, бункерима и зградама подешеним за одбрану. Посада је бројала 230 војника: 150 зеленокадроваца, а остало усташе и жандарми. Поред пушака и великог броја ручних бомби посада је имала митраљез и неколико пушкомитраљеза са довољно муниције. Одбрану Прњавора подржавала су и суседна упоришта која доминирају долином Спрече: Калесија, Јајићи, Дубница, Касићи, Миљаковци и друга. Тако је Прњавор, заједно са селима Цапарде и Симин Хан, представљао непосредно обезбеђење пута Тузла — Зворник, који су Немци интензивно користили, јер је био најкраћа веза између западне Србије и источне Босне. Истовремено је Прњавор, са осталим посадама у долини Спрече, стално угрожавао покрет партизанских јединица са Мајевце за Бирач и Шековиће — и обратно, односно одвајао је слободну територију на Мајевци од слободне територије Бирач — Шеховићи. Међутим, како је посада Прњавора често само посматрала пролазак партизанских јединица, нарочито већих (ватру нису отварали јер су се бојали), а како се са наше стране настојало да се заведени Му-

²² „Шеснаеста војвођанска дивизија“, стр. 67 и 68. Изјаве: М. Јегдића, Б. Бујошевића, М. Митровића, Б. Бранковића, С. Свилокоса, Ђ. Живковића и других.

слимани придобију за НО покрет, то наше јединице нису хтеле да нападају ово упориште. За ово тактизирање је требало много суздржавања, јер је посада ипак нападала партизанске патроле, мање колоне, болнице, а посебно комору која је овде често пролазила, терајући жито и друге намирнице, што је народ Срема слао у Шековиће за партизанску болницу, становништво и војску.

Међутим, кад су Немци ушли у Тузлу 10. новембра 1943, посада Прњавора и околних упоришта поубијала је много наших бораца и опљачкала доста материјала евакуисаног из Тузле.

На основу овакве ситуације штаб 16. дивизије издао је наређење 2. војвођанској бригади да у садејству са 4. бригадом ликвидира посаду у Прњавору, очисти долину Спрече, нападне гарнизон у Зворнику и поруши мост на Дрини. Штабови 2. и 4. бригаде, пошто су претходно прикупили податке о јачини и распореду непријатеља, разрадили су план дејства, којим је предвиђено да се 1. децембра у 21 час нападне Прњавор са два батаљона 2. бригаде и једним батаљоном 4. бригаде, док је за 1. батаљон 2. бригаде одлучено да се постави код села Бабина Лука — као обезбеђење на путу Тузла — Прњавор, док ће 2. батаљон 4. бригаде затварати правац од Зворника.

Први батаљон 4. бригаде пошао је из села Јајићи и заобилазећи четничко упориште Д. Дубницу, напао је дуж пута Зворник—Прњавор. Изненађење, чему се тежило, није постигнуто, јер су зеленокадровске заседе и објавнице из суседних села откриле покрет батаљона и отвориле ватру, да би се затим убрзо распламсала ватра на свим правцима напада. Наши батаљони се, међутим, нису упуштали у борбу са мањим непријатељским деловима, већ су наступали ка Прњавору, и у 21 час, на знак за напад, сва три батаљона једновременно су пошли у напад. Непријатељ је пружио јак и организован отпор, а целокупно становништво се повукло према Тузли и Живиницама. Непријатељ је бранио готово сваку кућу. Кад је од експлозија ручних бомби плануло неколико кућа, па

се пламен убрзо проширио на читаво село, а наш притисак постајао све јачи, непријатељ је почео одступати, оећавајући већи број погинулих и рањених.

Падом Прњавора заплешено је: већа количина жита, воћа и поврћа; велики број стокe; нешто оружја, муниције и друге војничке опреме. Друга бригада је имала 3 погинула и 6 рањених, док 1. батаљон 4. бригаде није имао губитака а запланио је: 8 пушака, 2 пиштоља, преко 2.000 метака, неколико ручних бомби и нешто одеће и обуће.

Овом победом непријатељу је нанесен тежак пораз, а снагама 2. и 4. бригаде отворен пут за Зворник у којем су се налазили једна чета Немаца и више стотина зеленокадроваца и четника (тачан број се до сада није могао установити).

Друга бригада је добила задатак да нападне Зворник и поруши мост на Дрини, а 4. бригада да јој садејствује, наступајући северно од пута Прњавор—Зворник, с тим да успут чисти овај терен од зеленокадроваца и четника. Трећег децембра, 2. бригада је приступила извршењу задатака са борбеним поретком у три колоне, а с циљем да из покрета заузму Зворник. Непријатељ је био обавештен о правцу покрета, па јој је из 187. немачке ојачане пешадијске дивизије упутио у сусрет око 20 тенкова који су око 11 часова изненадно напали 2. батаљон 2. бригаде код села Глумина (5 км западно од Зворника). Слично изненађење су доживели 1. и 4. батаљон, којима су нанесени осетни губици (око 50 мртвих и рањених). Тенкови су затим ушли у Зворник и тако приморали 2. бригаду да одустане од напада.

Ноћу, 4/5. децембра, састали су се штабови 2. и 4. бригаде у селу Крижевици, па пошто су проучили новонасталу ситуацију донета је одлука да се не само одустане од напада на Зворник, већ да своје јединице извуку са захвата пута Тузла—Зворник и пребаце на нову просторију: 2. бригаду на сектор Незук, а 4. бригаду северније од пута Сапна—Зворник. Такође је одлучено да се на више места онеспособи комуникација Зворник—Сапна—Растошница за саобраћај тенкова и

моторних возила и тако, бар за краће време, спречи продор непријатеља у правцу Мајевице. Петог децембра ујутру, сва три батаљона 4. бригаде приступили су реализацији донесене одлуке. Трећи батаљон, са штабом бригаде, санитетом и интендантуром упутио се да пређе пут Зворник—Сапна (између села Петковца и Сапна). За обезбеђење прелаза пута од Зворника, штаб 4. бригаде је на пут код Јовин Хана истурио одељење противтенковских пушака (у бригади их је било три, а добивене су у новембру 1943). Међутим, командир пратећег вода је повукао ово одељење чим је приметио 15 немачких тенкова и тако им омогућио да изненаде 3. батаљон и бригадни санитет, који су због тога претрпели, нарочито санитет, велике губитке: 7 мртвих, 15 несталих и 6 рањених. Истовремено са појавом тенкова активирали су се и зеленокадровци из села Шестићи (са косе Клиса). Само захваљујући интервенцији штаба бригаде, сналажљивости команданта 3. батаљона и заменика политичког комесара друга Маре, који су одмах колону склонили у шуму, а претходницу бацили у борбу, избегнути су већи губици. Разбивши зеленокадровце 3. батаљон се склонио са пута, а тенкови су продужили за Годуш, где су их сачекали у једном усеку борци 2. бригаде и приморали на повлачење ка Зворнику.

Услед слабе везе са штабом 16. дивизије, врло слабог извиђања, недовољних мера обезбеђења, појаве тенкова и погрешне процене ситуације, 2. и 4. бригада нису извршиле добивени задатак, а претрпеле су веће губитке у људству и материјалу.

Шестог децембра 4. бригада је посела положаје на линији: Чајире—Растошница—Међеђа, а 2. бригада Сњижезницу, одакле се 11. децембра пребацила преко пута Брчко—Тузла на простор Мачковац—Горњи Хумци. С обзиром на то што је 4. бригада имала да затвори све правце који од Зворника воде ка Мајевици, одмах је приступила рушењу мостова и постављању препрека на путу Сапна—Растошница.²³

²³ Исто.

При штабу 16. дивизије налазило се 50—60 здравелих рањеника и друштвено-политичких радника, које је требало пребацити до штаба 3. корпуса који се у ово време налазио у Шековићима. Зато је штаб 16. дивизије издао наређење штабу 4. бригаде да пребаци ове другове до села Осмаци, у долини Спрече. Штаб је за извршење овог задатка одредио 1. батаљон; 2. и 3. батаљон су остали на положајима према Сапни. Како је у ово време шеста непријатељска офанзива била у пуном замаху у скоро целој источној Босни, штаб 1. батаљона је издвојио две чете за праћење лакших рањеника у Шековиће, а старије, болесне и теже рањенике из ове групе оставио у селу Чаире под заштитом једне чете, са замеником политичког комесара батаљона.

Пошто се припремила храна, подесила колико-толико одећа и обућа за марш по снегу и великој хладноћи, снабдело муницијом, покрет је почео око 16 часова правцем: Растошница—Сарићи—Међеђа—Зукићи—Брезик—Мемићи—Липик—Осмаци. Тек кад се колона почела спуштати од Зукића ка путу наишло се на непријатеља, односно чуо шум мотора, а затим угледала, на путу од Цапарде према Прњавору, непрекидна колона моторних возила са упаљеним фаровима. Колона батаљона је застала код засеoka Гај, где је штаб батаљона одржао кратак састанак да би одлучио: вратити се или сачекати погодан моменат и прећи пут. Међутим, како је уочено да је одстојање између ешелона моторизоване колоне износило око 2 км, одлучено је да се оно искористи за пребацивање. Тако је и учињено па је колона нешто после поноћи стигла у село Осмаци, и предала бирчанским партизанима све другове које је пратила.

При повратку, претходници 1. батаљона се учили сумњиво светло у једној кући Циганског Села, па је упутила челну патролу (десетина) да извиди о чему се ради. Када се приближила кући патрола се поделила у три групе да би је опколила. Видели су

групу наоружаних људи око ватре и позвали их на предају, што су ови и учинили. Сви су они, кад су предали оружје, пуштени кућама, сем једног за којег је водич из села Осмаци рекао да је убијао Србе. При уласку у шуму, због небудности пратиоца, ухваћени зликовац успео је да се одреши и побегне.

Формирање 4. батаљона

По доласку првих дана децембра на простор села Растошнице, одржано је саветовање штаба 4. бригаде и штабова батаљона, на коме су анализирани дотадашњи резултати на војном, политичком и партијском пољу.

Тих дана је стигла у бригаду група од 150 добровољаца, већином младића и девојака из Срема међу којима је био и извеетан број земунских ђака. Они су упућени као попуна бригаде.

Како је 4. бригада у току двомесечне борбе запленила доста пушака, чак и неколико пушкомитраљеза, са доста муниције, а како више није имала ни једног ненаоружаног бораца, одлучила је да формира свој 4. батаљон, с тим да за њега 1, 2. и 3. батаљон дају по једну комплетну чету без икаквих кадровских измена. Батаљон је формиран 18. децембра у селу Лазе.

Овај батаљон је имао 3 чете, свака по 50—60 бораца у радни вод (комора) од 15 бораца. Укупно је у батаљону било око 180 људи који су поред пушака и ручних бомби имали и 6 пушкомитраљеза.

За руководиоце батаљона постављени су: командант Гојко Векић (прездравели рањеник-пролетер, њега је касније заменио Никола Милошевић Ћира), заменик команданта Стево Свилокое (раније • комесар 3. чете), политички комесар Бранко Бранковић, заменик политичког комесара Анте Бралић, интендант Владо Скокун, обавештајни официр Алекса Иванчић, референт санитета Лепа Марковић.

У команду 1. чете ушли су: командир Милан Кнежевић, комесар Веско Вучковић Шоша, заменик ко-

мандира Живан Стојковић, заменик комесара Раде Крстић.

Команду 2. чете образовали су: командир Јовица Силбаши Шваба; заменик командира није одмах одређен, комесар Момир Дражић Моша, заменик командира Бранко Алфировић и заменик комесара Живко Клипа.

У команду 3. чете ушли су: командир Милан Косановић, комесар Светозар Чизмић Чизмар и заменик комесара Драго Дудић.

Баталјон је одмах добио задатак да штити бригаду од правца Трново—Пилице.

Шеста непријатељска офанзива

Трећег децембра 1943. Немци су отпочели шесту офанзиву. План Немаца је био да јаким оклопним и моторизованим јединицама продру у источну Босну и Санџак, овладају важним комуникацијама, униште базе НО војске, а њене изоловане групе набаце на планинске масиве и униште их, користећи тешке временске услове. Брзим продором и ударима авијације хтело се да се онемогући маневар јединица НОВ. За источну Босну је ова офанзива била најтежа у току целог НОБ-а.

Велики број јединица НОВ у источној Босни стално је угрожавао Тузлански басен, семберијску и посавску житницу, затим Сарајево као и комуникације и индустријске центре у долини реке Босне. Поред тога, многи важни путеви за Србију воде преко источне Босне.

Штаб 16. војвођанске дивизије, проценивши озбиљност ситуације, а у духу заповести штаба 3. корпуса, крајем новембра је донео одлуку да подели дивизију у две групе: прва 2. и 4. бригада са дивизијском болницом (око 100 рањених и болесних), под командом команданта дивизије Данила Лекића, добила је задатак да оетане на Мајевици, дејствујући првенствено у захвату путева Зворник—Растошница—Ло-

паре и Зворник—Тузла, усмеравајући своју активност више према Зворнику. По потреби ова група се могла пребацити и преко долине Спрече у Бирач и Шеховиће; друга група, 1, 3. и 5. војвођанска бригада, под командом комесара дивизије Стефана Митровића и начелника штаба Милете Ђукића, требало је да дејствује западно од пута Брчко—Тузла, усмеравајући нападе на Требаву и Посавину.

Поделу 16. дивизије на оперативне групе и одређивање просторија за дејство наметнула је ситуација. С обзиром на то је непријатељ груписао јаке моторизоване снаге, а да је Мајевица исувише мала маневарска просторија за пет бригада и Мајевички одред, чак и кад се узме у обзир и Требава, онда је подела дивизије на две оперативне групе била правилно решење, јер је омогућила маневар и избегавање окружења наших јачих снага.

Пред обе оперативне групе постављен је задатак да избегавају фронталне сударе, већ да непријатеља нападају из позадине и са бока и да га развлаче, те тако ослабе његову нападну моћ. Обе групе имале су и задатак да систематски чисте Мајевицу од четника „војводе“ Керовића, а на Требави четнике по па Саве Божића, као и од зеленог кадра који су се нарочито активирали — као и увек за време непријатељских офанзива.

За ову офанзиву Немци су ангажовали: делове 365. легионарске дивизије, један резервни и 92. моторизовани пук из Сарајева, 901. моторизовани пук из Тузле и Зворника, делове 24. бугарске дивизије са правца Ужица, делове 187. резервне дивизије и 3. домобранску ловачку бригаду. Задатак ових јединица био је да на просторији Мајевица—Посавина—Требава одвоје 16. дивизију од 3. корпуса.

Непријатељ је од Зворника свакодневно нападао јединице 2. и 4. бригаде али су сви напади успешно одбијани, па су обе бригаде успеле да се до 20. децембра задрже на просторији Растошница—Рожањ—Столице (тт 915) — планина Јелица.

Јелицу памте еви борци 4. бригаде.²⁴ Преко ње је ишла једна коњска стаза за Бинач. Она је коришћена зато јер је била најбезбеднија у односу на упоришта: Тузла, Прњавор, Цапарде и Зворник. Преко зиме снег ту напада до једног метра, што Јелицу чини још непроходнијом. С јужне стране, ка долини Спрече и путу Зворник—Тузла, расејана су српска и муслиманска села. Из њих се увек пуцало на партизанае, но то није представљало неку нарочиту опасност, сем што су тако често алармиране немачке оклопне патроле које су контролисале пут Зворник—Тузла. На њихов телефонски позив брзо би из ова два града стизале јединице на место прелаза партизана, па је прелазак преко Јелице био везан за борбу.

Најкраћи пут са Мајевице за Шековиће преко Јелице води од Растошнице преко Равног Завида, испод самог врха Столице, затим кроз села Српски и Муслимански Јајићи, Калесије (где пролази пут Зворник—Тузла), преко реке Спрече код села Шарци и Осмака до Бирча.

Док су 2. и 4. бригада прве оперативне групе 16. дивизије успешно одолевале притиску непријатеља са правца Зворника и упорно држале маневарску просторију у ширем рејону Растошнице, дотле су бригаде друге оперативне групе успешно чистиле Требаву и Посавину.

Ради чишћења Мајевице и уништења прве оперативне групе 16. дивизије, Немци су предузели 20. децембра — уз подршку артиљерије — напад јачим пешадијским и моторизованим јединицама од: Брчког, Тузле, Прњавора, Зворника и Бијељине. Немачке јединице су водили и потпомагали четници и зеленокадровци са подручја Мајевице. Тако се прва група нашла у окружењу. 4. бригада је упорно бранила положаје на линији Лазе—Снијежница, а 2. бригада на линији Завид—Томанића коса—Годуш. Проценивши озбиљност ситуације, командант 16. дивизије одлучио је да се оперативна група пробије за Бинач, правцем:

²⁴ Бригада или њени поједини батаљони од децембра 1943. до јуна 1944. прешли су 'Јелицу 14 пута.

Растошница—Равни завид—Јелица—Јајићи—Калесија—Осмаци—Шековићи. Улогу претходнице добила је 4. бригада. Пробој из окружења одређен је за ноћ 20/21. децембра. Штаб 4. бригаде је предузео потребне мере ради реализације ове одлуке: сваки батаљон је добио конкретан задатак; извршена је попуна муницијом и храном, подешене су одећа и обућа, а јединице у непосредном додиру одлепиле су се од непријатеља, остављајући заштитне делове. Покрет је отпочео 20. децембра у 16 часова са сектора: Чаире, Чакловица и Растошница.

На правцу покрета требало је савладати Јелицу, коју су запосели: усташе, четници, Немци, зелени кадар и легионари, затим пут Зворник—Тузла, који су контролисали тенкови и на крају реку Спречу.

У поноћ колона је стигла на Столицу (к. 915), а одатле је тек наступао најтежи део пута. Како се зора ближила тако је све већа хладноћа одузимала снагу борцима. Падали су од умора и коњи са рањеницима. Тада су најиздржљивији борци (Стево Сунајко, Гавро Карановић, Димитрије Белић, Драгољуб Гвозденац, Стеван Крнета, Угљеша Поповић Латор и други) понели на својим плећима своје рањене другове.²⁵ Како је дебљина снежног покривача била преко 50 см, то се чело колоне смењивало после сваких десетак корака, јер је стварање пртине било веома напорно.

Непријатељ је прозreo намеру прве оперативне групе, да се преко Спрече пробије за Шековиће, па је благовремено запосео све стазе које преко Јелице воде на југ. Када се колона почела спуштати у правцу Јајића, дочекана је јаком пушчаном и пушкомитраљеском ватром. Детонације ручних бомби најавиле су да је 3. батаљон, претходница 4. бригаде, пошао на јуриш. Међутим, како је непријатељ био бројно јачи и упоран, покушаји 3. батаљона да ослободи пут бригади и читавој првој оперативној групи остао је без успеха. Зато је штаб 4. бригаде био приморан да уведе у борбу и 2. батаљон; но и то је било узалуд.

²⁵ Са првом оперативном групом је било преко 100 рањеника и болесника.

Претрпљени су први губици. Погинули су: Јован и Стеван Поповић, Миленко Грчић, Славко Адамовић, Славко Узелац и Бошко Ћирак, а рањено седам бораца.²⁶

Како се већ прикрадала зора, а с обзиром на мишљење да се неће моћи прећи пут Тузла—Зворник и река Спреча по дану, штаб 4. бригаде је одмах наредио батаљонима да обуставе напад и пређу у одбрану на достигнутој линији, а о својој одлуци је одмах обавестио штаб 16. дивизије. Други и 3. батаљон су оставили јаче обезбеђење на непосредном додиру са непријатељем, а остале снаге извукли на одмор. Цео дан је протекао без већих промена. Непријатељ није предузимао нападе, али је будно вребао на сваки наш покрет и отварао ватру.

Док је 4. бригада на својим положајима имала релативан мир, дотле је 2. бригада морала цео дан да издржава јак притисак непријатеља. Око 11 часова непријатељ је успео да потисне 2. батаљон са положаја изнад кућа на Равном завиду, чиме је 4. батаљон 2. бригаде био одсечен, па се морао сам под борбом пробити 21/22. децембра, али не у правцу Бирча већ на Мајевицу — захваљујући снажљивости штаба батаљона. Међутим, сви покушаји непријатеља да разбије и уништи прву групу остали су без успеха пред упорном одбраном 2. бригаде.

Новонастала ситуација приморала је команданта прве оперативне групе да крене у пробој правцем: Бабина Лука—Грачаница—Бирач. У новом распореду 2. бригада добила је улогу претходнице, а 4. бригада са дивизијском болницом нашла се у заштитници.

Око 20 часова отпочео је марш за пробој из окружења новим правцем: Столице—Кисељак—Липовице—Бабина Лука—Доње Дубраве—Грачаница—Ракино Брдо—Шековићи. Друга бригада је успела да се пребаци без борбе јужно од пута Тузла—Зворник наилазећи само на мање групе „зеленокадроваца“, које је

²⁶ Изјаве руководиоца бригаде, 1, 2. и 3. батаљона.

брзо растеривала.²⁷ Међутим, тада је непријатељ открио наш покрет и намере, па је ка Бабиној Луци упутио из Тузле моторизовану пешадију и тенкове (не баш поуздано, може се рећи да се радило о чети тенкова, 1—2 чете моторизоване пешадије и 200—300 зеленокадроваца). Четврта бригада, која је успела да се неопажено одлепи од непријатеља, до Бабине Луке је стигла доста брзо, али се ту сукобила са тек пристиглом немачком моторизованом пешадијом и тенковима.

Сви покушаји 4. батаљона, који се налазио на челу 4. бригаде, да се пробије остали су без успеха. Штаб 4. бригаде, наставши се у критичној ситуацији, одржао је хитан састанак са штабовима батаљона, на коме је одлучено да се 4. бригада прикупи и на најповољнијем месту пробије. Зато су се ка путу примакли сва четири батаљона, комора, дивизијска болница и комора 2. бригаде, која није успела да са својом бригадом пређе пут Тузла—Зворник. Један вод 1. батаљона 4. бригаде пошао је да извиди место за пробој и убрзо је проценио да је најпогодније прећи пут једном удолином између две окуке на којима се налазио по један тенк; стајали су на путу један од другог на 200—300 м, спремни да отворе ватру. О томе је извештен штаб 4. бригаде, који је прихватио место пробоја и издао наређење за покрет. Користећи слабо брањени међупростор и пошумљеност земљишта, сва четири батаљона су у једном налету прешли преко пута без губитака. Међутим, услед недовољне одлучности и теже проходног земљишта за коње, делови дивизијске болнице и бригадне коморе нису успеле да пређу пут, па су делом уништени од стране четника из Пожарнице и „зеленог кадра“, док су се остали пробии назад на Мајевицу, па чак и у Срем. Том приликом је уништена и дивизијска радио-станица, чиме је прекинута веза између прве и друге оперативне групе, а што се негативно одразило на даљу координацију њихових борбених дејстава.

²⁷ „Шеснаеста војвођанска дивизија“, сто. 75—84. Изтаве: С. Свилокоса, М. Вранешевића, Ј. Ковачевића, Ж. Малог, Н. Перовића, Ђ. Живковића, Н. Милошевића, Б. Бранковића, М. Јегдића и др.

У време почетка 6. офанзиве 4. бригада је претрпела осетне губитке: погинуло је 13 другова и друга-рица међу којима Софија Настић, Арсо Настић, Рајко Витасовић, Љубомир Боровац, Мустафа Хацић, рањено 7 бораца, а око 50 их је нестало.

После прелаека пута Тузла—Зворник, покрет је настављен у правцу села Дубраве, дању и под борбом, јер је појава немачких јединица окуражила четнике и зеленокадровце из свих суседних упоришта.

Као претходница 2. бригада је много лакше излазила на крај с непријатељем него 4. бригада која је сачињавала заштитницу. Нападе непријатеља успешно је подржавала ватра тенкова са пута Тузла—Зворник и једне хаубичке батерије из Горње Тузле. Али, упркос евему томе, као и висини воде коју су борци морали прегазити, јер моста на Спречи није било, покрет је настављен до Грачанице, где се стигло падом мрака 22. децембра. Тек што су се батаљони разместили по сеоским кућама, а борци почели скидати одела да их осуше, непријатељ је засуо село јаком артиљеријском ватром, услед чега је одмах наређен покрет до села Макалића и Пандура, где је бригада преноћила.

Долазак бригаде у Бирач

Сутрадан је настављен покрет и пред ноћ 23. децембра 1943, 4. бригада је стигла у Бирач, где се разместила за одмор. Ту је бригада остала до 31. децембра.

Бирач обухвата већи део ондашњег среза Власеница. У Бирчу се налазило чувено партизанско упориште Шековићи, на чијој територији је од првих дана устанка 1941. године дејствовао чувени Бирчански партизански одред, а 1943. формирана је и Бирчанска бригада.

Време проведено у Бирчу 4. бригада је искористила за збрињавање рањеника и болесника, одмор и сређивање јединица. Батаљони су повремено нападали четничко упориште у селу Папраће и „зеленокадровце" у долини Спрече. Те акције су вршене, углавном, ради

набавке намирница, јер народ села у којима је бригада била размештена, а ни команда места у Шековићима, нису, и поред најбоље воље, могли да осигурају бригади потребне количине намирница. Тако је штаб бригаде 27. децембра наредио 1. батаљону да очисти село Папраће од четника и конфискује жито и стоку четничких руководилаца. Штаб батаљона је за ову акцију одредио 3. чету, с тим што је један вод 1. чете постављен на Борогово (т. 844) за прихват и заштиту 3. чете. Када се ова чета почела спуштати од Борогова ка Бијелој Земљи, четници су на њу отворили ватру са тригонометра 698, али су убрзо протерани. Наступајући у две водне колоне, 3. чета, иако је наилазила на све жилавији отпор четника, убрзо је продрла до цркве у селу Папраће и од три четничке породице конфисковала 10 говеда, 30 оваца и нешто јечма и овса.

Када је чета са конфискованом имовином кренула натраг, четници су пошли у напад, недозвољавајући јој да се извуче из села. Чета је после противнапада по дубоком снегу, успела да се пробије, али су је четници пратили у стопу. Тада је команда чете применила нову врсту заседе, коју је касније често користила у борби против четника и „зеленокадроваца“. Она се огледала у следећем: први вод је прешао у противнапад и док је потискивао четнике, једна десетина 2. вода, са којим су били комесар чете Имамовић и командант батаљона, поставила се са два пушкомитраљеца у заседу иза једне врзине на путу који од Папраћа води за Бијелу Земљу. Тада је наређено 1. воду да „бежи“ што брже може. Охрабрени четници јурнули су уз вриску и пуцњаву. Кад су борци 1. вода прошли крај заседе, она је мирно пустила четнике да јој се приближе на домет ручне бомбе и тек тада је отворила брзу ватру. Од првог плотуна пала су 4 четника, међу којима и један водник и један пушкомитраљезац, а неколико четника је рањено. Остали су се разбежали, не опаливши ни једног метка. Чета се, потом, са пленом и оружјем погинулих четника упутила за село Видаковић.

Закључак о дејствима 4. бригаде у 1943. години

За два и по месеца маршева и борби 4. бригада је стекла богато борбено искуство и оспособила се за извршавање и најтежих борбених задатака. Може се тврдити да се она врло брзо прилагодила условима борбе, који су се умногоме разликовали од оних под којима су се борци и старешине борили у саставу 1. и 2. сремског партизанског одреда. Овоме је доста допринело садејство са другим бригадама 16. дивизије. Поред тога, велики број руководиоца 4. бригаде, од вода до штаба бригаде, дошао је из пролетерских и ударних бригада, те су своје борбено и политичко искуство успешно применили у новоформираној јединици.

Прве извојеване победе бригаде на територији Мајевице позитивно су утицале на борбени морал бригаде, а заплењено оружје и муниција појачали су њену ватрену моћ.

Топлина пријема на коју су наишли припадници 4. бригаде код већине народа Семберије и Мајевице многима је помогла да врло брзо схвате да је у интересу борбе и револуције ратовати тамо где се непријатељу могу задати највећи ударци. Правилан однос припадника бригаде према народу и његовој имовини још више су зближавали сремске борце са народом источне Босне. Многи синови и кћери из тих крајева ступили су у војвођанске бригаде, чиме се још више учвршћивало борбено братство и јединство народа Војводине и Босне.

У овом периоду се посебно осећао недостатак веза; сем курира (пешака и коњаника), бригада није располагала никаквим другим могућностима, што се негативно одражавало на садејство и командовање.

Задржавање прве групе (2. и 4. бригада) на уском простору Сњијежница—Растошница—Равни завид у данима 6. непријатељске офанзиве, без истурених осигуравајућих делова на јужним падинама Јелице, па ни на врху Столице, омогућило је непријатељу да 20. децембра опколи групу на уском простору, а да један

батаљон 2. бригаде одсече од ње. Стога се 4. бригада морала пробијати уз осетне губитке. Да је бригада благовремено истурила осигурање, можда чак и до села Јајића, открили би се покрет и намера непријатеља, па би се пробој успешно извео или кренуло другим правцем, односно применила друкчија тактика наступања. Сем тога, на Јелици није било никаквих услова за живот, а поготову за рањенике, који су остали читав дан под ведрим небом.

И овом приликом се, као и увек, потврдило искуство да су у партизанском рату болнице главна кочица маневра и брзине покрета јединица.

Војно-политичка ситуација почетком 1944. године

Друго заседање АВНОЈ-а у Јајцу, на коме су озаконјене тековине трогодишње борбе народа Југославије и донесене далекосежне одлуке, народ Војводине, а посебно Срема, одобрио је улажући још веће напоре у ослободилачкој борби. Поред пет партизанских бригада у саставу 16. војвођанске дивизије, јануара 1944. у Срему је формирана и 6. војвођанска бригада — где је и остала, а почетком марта у источној Босни 36. војвођанска дивизија. Њена 3. и 5. бригада остале су у Босни, док јој је 6. бригада била у Срему.²⁸

У јануару 1944. Војводина је имала и неколико партизанских одреда и диверзантских батаљона, као и већи број ударних група, а сви дејствују широм Срема, посебно на прузи Београд—Загреб (између Шида и Сремске Митровице).

У Војводини, нарочито у Срему, масовне политичке организације и војно-позадинске установе наставиле су са успесима. У читавом Срему, а и у многим местима Бачке и Баната, формиран су (тамо где их још није било) месни, општински и срески народно-ослободилачки одбори. Они су се афирмисали као је-

²⁸ „Ослободилачки рат народа Југославије 1941–1945“, књ. 2, ВИИ 1965, стр. 41–45.

„Шеснаеста војвођанска дивизија“, стр. 95 и 97.

дина народна власт и предано се ангажовали на извршењу свих задатака који су захтеvale ратне прилике. Народноослободилачки одбори, заједно са војно-позадинским органима и политичким организацијама, спроводили су мобилизацију²⁹ људства за 16. дивизију и партизанске одреде Срема, бринули се о снабдевању јединица животним намирницама, одећом, обућом, итд. Један од важнијих задатака органа народне власти био је изградња земуница (база) у које је требало склањати рањене, болесне и позадинске раднике, као и животне намирнице за војску и народ. Војно-позадинска власт састојала се од команди војних подручја и команди места, који су под собом имали: партизанске страже, војне радионице и диверзантске групе. Главна војна радионица налазила се у Пећинцима и располагала је са неколико посебних погона (технички, кројачко-обућарски и др.). Само у Срему током зиме 1944. радиле су 73 радионице.

Политичко расположење становништва карактерисала је пуна оданост циљевима НОБ и несебично ангажовање у извршавању обавеза везаних за партијско-револуционарне циљеве. Ово нарочито важи за омладину која је предњачила својим залагањем и масовним јунаштвом. Успешно је сузбијен четнички и усташки утицај, чак и у оним селима где је један део народа у почетку био или заведен или пасиван у односу на НОБ.

Овакво расположење за НОБ директно је утицало на борбена дејства како јединица у Срему тако и оних у источној Босни. Народна војска чврсто се ослонила на народ и одатле црпила своју снагу.

Снабдевање јединица храном на територији Војводине, бригада на Мајевици и болнице у Шековићима, организовало је становништво. Сакупљене су животне намирнице и стваране резерве без којих јединице не би могле дуже остати на терену и водити борбу са успехом. Снабдевање одећом и обућом, нарочито вуненим чарапама, цемперима и рукавицама спаело је

²⁹ Борци су позивани у јединице, но ако се неко не би јавио нису предузимане репресалије.

од смрзавања многе борце 4. бригаде. Збрињавање рањеника и болесника представљало је посебан допринос јачању борбеног морала и јединица и бораца.

Куирска служба, транспорт животињних намирница, борба против шпијунаже, благовремено достављање података о непријатељу, било је неодвојиво од задатка који су извршавале наше борбене јединице; без тога се не би могле успешно супротстављати надмоћним снагама окупатора.

У источној Боени народ је у већини топло примио бригаду. Народна власт старала се о смештају и исхрани бригаде и њеним рањеницима. Међутим, одбори нису могли радити онако какав је то био случај у Срему. Разлог је лежао у томе што су четници и „зелени кадар“ ометали њихов рад, а и један део сељака је био или пасиван из сграха или, чак, и непријатељски расположен. На овакав став једног дела становништва утицали су и сами Немци.

Напрег на Мајевицу

Исцрпљеним борцима I оперативне групе 16. дивизије одмор и добра исхрана били су преко потребни, а њих у попаљеном, опљачканом, а одувек економски пасивном Бирчу није било могуће обезбедити. Зато је командант 16. војвођанске дивизије наредио 2. и 4. бригади да се врате на Мајевицу. Покрет је почео 31. децембра по паду мрака.

На челу колоне ишла је 4. бригада, која је у претходницу истурила 2. батаљон, а за њим: 3. батаљон, штаб бригаде, санитет и интендантура, 1. батаљон и на зачељу 4. батаљон. Марш до пута Зворник—Тузла и преко реке Спраче, због велике хладноће и снега, био је врло напоран. Око 23 часа 2. батаљон, са којим се кретао и командант бригаде, избио је на цесту близу села Калесија, где је 1. чета постављена у заседу према Прњавору, а 3. чета на источну ивицу Калесије — према Цапарди и Зворнику, док је 2. чета продужила у правцу Јајића. Командант 4. бригаде и

командант 2. батаљона остали су на путу и регулисали пролазак јединица.

Зеленокадровци и четници из Дубнице открили су покрет наших јединица и отворили ватру, што је за нас био сигнал да се може очекивати напад и из других суседних села, а можда и јачих снага из Тузле и Зворника. Није дуго прошло до момента када је ватра отворена са свих страна. Колона је наставила бржим темпом, али ватру није отварао. Бригада није имала губитака. На сам дан Нове године разместила се на простору: Чаире—Чаклавица—Снијежница.³⁰

Време од 1. до 10. јануара искоришћено је за одмор, организационо сређивање, опоравак и чишћење терена од група четника и зеленог кадра. У свим јединицама одржани су партијски и скојевски састанци, четне и батаљонске конференције на којима су анализирани искуства, успеси и грешке за време шесте непријатељске офанзиве, нарочито приликом пробоја код Бабине Луке и боравка у Шековићима.

Четврта бригада приликом напада на Тузлу

Почетком јануара 1944. у источној Боени није било већих непријатељских снага, јер су Немци пренели тежиште дејства у средњу и западну Босну, северну Далмацшу, Лику и Горски котар. На Мајевици, Требави и Озрену налазиле су се само групе четника и зеленокадроваца, у Брчком јача усташко-домобранска посада, а у Тузли и Зворнику још и нешто Немаца. Пuteви Брчко—Тузла и Зворник—Тузла добро су штитили четници и зеленокадровци, а повремено и немачке моторизоване патроле.

С обзиром на такву ситуацију, штаб 3. корпуса поставио је 16. дивизији задатке: појачати активност против четника и зеленокадроваца на Мајевици; онеспособити путеве Брчко—Тузла и Добој—Тузла; организовати и учврстити народну власт и мобилисати што више бораца у НОВ и ПОЈ на свом сектору.

³⁰ Зборник, т. I, књ. 8, док 6. 49.

Јануар 1944: штаб 4. војвођанске НОУ бригаде са штабовима батаљона на Мајевици.

У вези е тим наређењем штаб 16. дивизије је 4. јануара упутио 2. бригаду на сектор Тобут—Вукосавци, са задатком да онеспособи пут Челић—Лопаре—Прибој и обезбеди дивизијску болницу у село Тобут, а 4. бригада да остане и даље на сектору Теочак—Растошница, са задатком да чисти терен од четника и зеленог кадра, контролише правце Зворник—Лопаре и Зворник—Бијељина и онеспособљава путеве којима могу саобраћати моторна возила. Трећа бригада је упућена на сектор Кораја и оријентисана према Брчком, а 1. и 3. бригада према Тузли. Штаб дивизије се налазио у Тобуту.³¹

Јединице 16. дивизије су истовремено развиле и широку политичку активност на Мајевици, у Семберији и Посавини, и извеле већи број акција чишћења терена од четника и зеленокадроваца. Четврта бригада

³¹ „Шеснаеста војвођанска дивизија“, стр. 97–116. ВИИ, бр. рег. 1/3 и 4/6, к. 950.

једино није учествовала у разбијању четничког упоришта Бусија (тг 847 на Мајевици).

Да би се што ефикасније помогло нашим јединицама које су у ово време у централној Босни водиле даноноћно борбе против моторизованих снага немачког 15. брдског корпуса и 5. СС корпуса — а у духу наредбе Врховног штаба НОВ и ПОЈ за прелазак у акцију свих јединица на чијем подручју је завршена непријатељска офанзива — штаб 3. корпуса је 11. јануара издао заповест 16. војвођанској и 17. источnobосанској дивизији за напад на Тузлу. Почетак напада је предвиђен за 16. јануар у 20 часова.

На основу одлуке 3. корпуса од 11. јануара 1944. да се нападне Тузла, штаб 16. дивизије је 12. јануара издао заповест којом је за директан напад на Тузлу одређена само 1. бригада, док су 2. и 3. бригада добиле задатак да затворе пут Добој—Тузла; 5. бригада са Мајевичким и Посавским одредом затвањала је пут Брчко—Тузла, а 4. бригада са Бирчанским одредом добила је задатак да дејствује у правцу Зворника, и да га по могућности заузме, поруши мост на Дрини и заруши пут Зворник—Цапарде—Прњавор—Тузла.

Четврта бригада је 12. јануара кренула за долину Спрече правцем: Растошница—Равни завид—Јелица—Јајићи, а са њом и комора. У Јајиће је бригада стигла око 18 часова; ту су је зауставили зеленокадровци тражећи преговоре. Да не би долазило до непотребне борбе и губитака, са зеленокадровцима је постигнут следећи споразум: они ће обезбедити храну за бригаду док се она налази у селу, а ми за то време нећемо залазити у њихове куће — сем у оне одређене за наш смештај.

Трећи батаљон је отпратио „караван“ са храном и осталим потребама — који је упутио народ Срема за потребе болница, јединица и становнике Шековића — у Бирачу и у Раковом Брду предао га Бирчанском одреду, а од централне болнице примио 63 прездравела рањеника 16. дивизије. Том приликом комесар бригаде, који се налазио са 3. батаљоном, пренео је штабу Бирчанског одреда наређење да садејствује 4.

Dragi roditelji,

Priloga
Budući 16-I-1944 godine

Moгу vam javiti da sam živ i zdrav koje i vama šelim. Kao što ste već čuli ja sam ranjen bio a sada sam zdravio i opet sam u IV brigadi. Dragi roditelji, vade sam pismo primio i obradovao se je kad sam čuo da ste živi i zdravi. Nemojte da se brinete za mene, meni je dobro, potpuno sam zdrav i sada se opet borim sa drugovima po krvinu kamenim stenama Bosne.

Dobio sam pismo od Štojana i Garavog. Volim što su mi pisali. Sećam se i mnogo im zahvaljujem što su mi se javili kao njihov stariji drug, ali bolje bi bilo da su oni ovde sa nama da se bore nego što mi pišu, jer njihovo je mesto danas u redovima naše vojske a ne kod kuće, jer su i oni čestinci kao i ja.

Dragi roditelji vi ste mi pisali da vam pisanje gde je poginuo brat. On je poginuo na planini Jelici u borbenim sa četničkim bandama, poginuo je sa još pet drugova i sahranjeni su svi zajedno. Ali, nemojte da plašete jer ti si rodila sinove koji se bore za slobodu a zna ti je poginuo kao narodni borac, boreći se za svoj narod. Ajko on je poginuo a ja sam bio ranjen. On je sa svojom hrabrošću doprineo da se ubrza slom fašizma, jer drugovi koji ginu ostaju u srcima naših kao borci, a njihovi životi su garancije za bolju budućnost našeg naroda. Oni koji su pali kao junaci stiču temelj i sretnija budućnost našeg naroda. Najko nwe žali za njim, nial ti saka koja si rodila i junake a junaci ginu. Ima mnogo majki koje oplakuju svoje sinove, ali sinovi su našo lišće krvi i ginemo. Ajko još ti jednom kaem da ne plašete.

Dragi brate Boko, tebe mnogo pozdravljam kao brata, pozdravljam te sa fronta gde boraš i grnate zube. Brate moj, gledaj i ti da kod kuće doprineseš nar. borbi, mnogo te pozdravlja tvoj brat Rada.

Draga sestro Vido, i tebe pozdravljam sa fronta i ti još više daj od sebe da se slomi fašizam koji ti je najmilijeg brata oduzeo i a drugog brata izmamiš. Teško ramiš. Pozdravljam te sa fronta alobode tvoj brat Rada.

Draga sestro Veka, primio sam tvoja pismo i razumeo šta mi pišeš. Sestro, tvoj brat je poginuo na planini Jelici. Teško majke i tebe njegovom a groba se ne klanaju drugovi kad prelaze pored njega a sa njima je još pet boraca koji sahranjeni. Ove su žrtve primer kako se treba boriti. Pozdravljam te tvoj brat.

Dragi roditelji, nemojte se brinuti za mene, meni je ovde dobro kao i tebi ja za vas brinem.

Sve vas skupa pozdravlja vaš Rada

SRBT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Rada Bošković

komandir I čete II bat.

IV Vojv. brigade

Doprinosi

APRIL 1944
PRIMIO: [ime]
[ime]

Poslanje: [ime]

Poslanje: [ime]

Poslanje: [ime]

Poslanje: [ime]

Poslanje: [ime]

Januar 1944. Maјевица. Писмо Раде Бошковића, командира 1. чете 2. батаљона 4. војвођанске НОУ бригаде, родитељима.

бригади у акцијама на путу Зворник—Тузла и да је естављен под њену команду за време дејства у долини Спрече. После извршеног задатка, 3. батаљон се 14. јануара вратио у састав 4. бригаде и одмах предао рањенике једној чети 4. батаљона која их је отпратила до 5. војвођанске бригаде у Растошници.

Од 12. до 16. јануара 4. бригада је на сектору Јајића развила врло живу обавештајно-извиђачку делатност, нарочито у правцу Зворника, а одакле су се 13, 14. и 15. јануара стално кретале према Тузли мање или веће колоне камиона и борних кола. О овоме је штаб бригаде упутио извештај штабу 16. дивизије, тражећи упутства шта да предузме.

Шеснаестог јануара око 14 часова четници и зеленокадровци (600—700 људи) напали су 4. бригаду са свих страна у селу Јајићи и његовом засеоку Зукићи. Противнападом око 15 часова бригада је успела да разбије непријатеља. Том приликом убијено је 12 зеленокадроваца, а много више рањено. За време борбе запаљен је већи број дрвених кућа. Бригада је имала једног мртвог и два рањена борца.³²

Вод који је однео извештај штабу 16. дивизије није се вратио у Јајиће, па је штаб 4. бригаде донео одлуку да поруши мостове у рејону Сапне и повуче бригаду на сектор Равни завид—Растошница, те се тако удаљи од пута Зворник—Тузла.

Пошто није било других средстава везе, штаб 4. бригаде је упутио још један извештај штабу 16. дивизије. Међутим, вод који га је носио код Прибоја се упустио у борбу са четницима, па није стигао до штаба дивизије. Тада је штаб бригаде донео погрешну одлуку да напусти контролу пута Зворник—Тузла, чиме је омогућен продор непријатеља од Зворника према Тузли.

Штаб 4. бригаде је упутио 2. батаљон са бригадним санитетом преко Јелице на Равни завид, а са осталим батаљонима се упутио преко Међеђе, чије је становништво под утицајем непријатељске пропаганде напустило домове и побегло пут Зворника. Кроз Ме-

³² „Шеснаеста војвођанска дивизија“, стр. 131—133.

ђеђу су партизани до тада пролазили много пута и никога нису дирали иако су многи мештани били у служби окупатора.

Седамнаестог јануара 4. бригада се нашла на простору: Чаире—Чаклавица—Теочак, одакле је упутила јачу патролу ради успостављања везе са штабом 16. дивизије. Међутим, патролу су у Прибоју напали четници и приморали је да се врати. Штабу бригаде није остало ништа друго већ да упути једну чету из 3. батаљона, али су и њу вратили четници; том приликом је погинуо један друг, а двојица су рањена.

Тада је штаб 4. бригаде одлучио да 19. јануара крене читаву бригаду на просторију: Прибој—Тобут—Вукосавци, очисти је од четника и упути 4. батаљон да успостави везу са штабом 16. дивизије. Четници су убрзо разбијени и 4. бригада се разместила на нову просторију.

Међутим, 4. батаљон су у селу Трњаци напали четници, али кад му је убрзо стигао у помоћ 1. батаљон, четници су разбијени. У овом судару 4. батаљон имао је једног мртвог и једног рањеног борца (губици четника нису познати). На путу од Мачковца за Горњу Тузлу, 20. јануара око 11 часова, батаљон је изненада напала немачка моторизована колона коју су предводила три тенка. Том приликом батаљон је имао 13 рањених и једног мртвог. Но, батаљон се убрзо средио и продужио ка Тузли где се налазио штаб 16. дивизије. Затим се 22. јануара вратио у бригаду са заповешћу штаба 16. дивизије да се 4. бригада одмах постави на линији Тутњевац—Забрђе, што је одмах извршено; 3. батаљон је продужио чишћење терена од четника све до Бусије (к. 842) и том приликом заробио једног, тројицу убио и више ранио.

Пошто је непријатељ 15. јануара открио припреме за напад на Тузлу, предузео је све одбрамбене мере, тако да наше јединице у нападу нису постигле изненађење које је било потребно с обзиром на то што се радило о насељеном месту и јаком гарнизону. Напад на Тузлу отпочео је 16. јануара у 20 часова. Као што је већ напоменуто 4. бригада се повукла, па од правца

Зворника није било никаквог обезбеђења. Напад није успео јер је непријатељ уочи напада ојачао гарнизон. Кривица 4. бригаде је у томе што није прихватила борбу 13. јануара, кад је наишла прва моторизована колона, јер би тада, вероватно, штаб 16. дивизије до-нео одлуку да се не напада Тузла.

Све јединице, које су узеле учешћа у нападу, повукле су се после тродневних борби, претрпевши осетне губитке.

Иако напад на Тузлу није успео, он је политички много значао јер је показао народу источне Босне и Срема да је Народноослободилачка војска неуништива, а немачке приче о њеном уништењу обична лаж.